

اختیاری و اجباری بودن حجاب از دیدگاه امام خمینی علیه السلام

محمدکاظم کریمی*

اشاره

حجاب از ضرورت‌های دین اسلام است که افزون بر جنبه شناختی و اعتقادی، در ایران اسلامی، شکل قانونی نیز یافته است و رعایت آن برای بانوان الزام‌آور است. این نوشتار درصدد است ضمن بررسی ماهیت و دلایل حجاب اسلامی در آیات و روایات و با الهام از مبانی فکری امام خمینی علیه السلام، موضوع اختیاری و اجباری بودن آن را بررسی کند و ابعاد آن را متذکر شود.

مقدمه

موضوع حجاب و حدود پوشش بانوان از دیرباز محور مباحث گروه‌های مختلف اجتماعی در جامعه اسلامی بوده است و با پیروزی انقلاب اسلامی بیش از پیش توجه اندیشمندان و صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، دینی، سیاسی و حقوقی را به خود جلب کرده است. افزون بر مباحث مختلفی چون تعریف مشخص حجاب و مصادیق آن، حدود پوشش، شیوه برخورد با بی‌حجابی و نظایر آن، بحث اختیاری یا اجباری بودن حجاب، موضوعی کاربردی است که حجم گسترده‌ای از مباحث کارشناسان را به خود اختصاص داده است. آیا حجاب مانند دیگر احکام و فروع دینی، تکلیفی فردی است که شخص ملزم به رعایت آن است و در صورت تخلف، دچار معصیت می‌شود و در پیشگاه خداوند مسئول است؟ یا افزون بر جنبه فردی، دارای ابعاد اجتماعی است و آثار و پیامدهای آن مورد ابتلای دیگر اعضای جامعه است و به این دلیل فرد باید در برابر قوانین اجتماعی و عرفی نیز پاسخگو باشد؟ مباحثی از این قبیل، ضرورت پرداختن به این موضوع را ایجاب کرده است و شناخت ابعاد آن از دیدگاه صاحب‌نظران امری بایسته است.

* دانش‌آموخته حوزه علمیه قم و پژوهشگر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

شناخت دیدگاه امام خمینی علیه‌السلام در جایگاه معمار انقلاب اسلامی درباره حجاب، محور این نوشتار است.

۱. تعریف حجاب

حجاب در لغت به معنای پرده، روبند، برقع، نقابی که زنان چهره خود بدان پوشانند، چادری که زنان سرتاپای خود را بدان پوشانند^۱ و چیزی است که میان دوشیء حائل می‌شود.^۲ در اصطلاح فقهی، وسیله پوشش زن در مقابل نامحرمان است.^۳

در قرآن کریم از دو مفهوم «خمار» و «جلباب» برای پوشش زنان استفاده شده است.^۴ خمار به معنای پوششی مانند مقنعه یا روسری است که با آن سر را می‌پوشانند و جلباب پوششی بزرگ‌تر از خمار است و گاهی تمام بدن را نیز می‌پوشاند.^۵

۲. جایگاه حجاب در آموزه‌های دینی

ضرورت حفظ حجاب زنان از نگاه فقیهان مسلمان بیش از همه منبعث از نص‌های صریح کتاب الهی است که در بیان‌های مختلف، موضوع پوشش زنان و نگهداری بدن و زینت از مردان نامحرم را یادآور شده است و از ارتباط غیرمتعارف مردان و زنان در جامعه نهی کرده است. از نگاه قرآن کریم، زنان و دختران پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله و تمامی زنان باایمان موظف به رعایت پوشش مناسب‌اند تا حدی که جلب توجه نکنند و اسباب آزار و اذیت خودشان از سوی مردان هوس‌باز نیز فراهم نشود: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا رَحِيمًا»^۶ ای پیامبر، به زنان و دختران خود و زنان مؤمنان بگو که پوشش خود را بر خود فرو پوشند. این برای آنکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند، مناسب‌تر است و خدا آمرزنده مهربان است».

۱. محمد معین، فرهنگ فارسی، ج ۲، واژه «حجاب».

۲. محمد بن مکرّم ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۲۹۸، ماده «حجب».

۳. ابن ابی‌جمهوری احصائی، عوالی اللئالی، ج ۱، ص ۲۷۲.

۴. نور: ۳۱؛ احزاب: ۵۹.

۵. حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۱۹۹ و ۲۹۸؛ محمود زمخشری، الکشاف، ج ۳،

ص ۵۵۹.

۶. احزاب: ۵۹.

درباره سبب نزول این آیه گفته شده است آن ایام زنان مسلمان به مسجد می‌رفتند و پشت سر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نماز می‌گذاشتند. هنگامی که برای نماز مغرب و عشا می‌رفتند، بعضی از جوانان سر راه آنان می‌نشستند و مزاحم می‌شدند و با سخنان ناروا آنان را آزار می‌دادند. این آیه نازل شد و به آنان دستور داد حجاب خود را به طور کامل رعایت کنند تا به خوبی شناخته شوند و کسی بهانه مزاحمت پیدا نکند.^۱ مشابه بیان فوق، در آیه ۳۰ سورة «نور» نخست به مردان مسلمان و سپس در آیه ۳۱ به زنان مسلمان فرمان می‌دهد از نگاه خیره و چشم چرانی اجتناب کنند و در رعایت پوشش بدن و زینت از نامحرم کوشا باشند.

و جوب حجاب شرعی برای زنان از مسائلی است که تمام فقیهان شیعه و اهل سنت بر آن اتفاق نظر دارند.^۲ امام خمینی علیه السلام در این باره گفته است:

زن باید بدن و موی خود را از مرد نامحرم بپوشاند، بلکه احتیاط واجب آن است که بدن و موی خود را از پسری که بالغ نشده، ولی خوب و بد را می‌فهمد و به حدی رسیده که مورد نظر شهوانی است، بپوشاند.^۳

۳. اختیاری یا اجباری بودن حجاب

حجاب نزد امام خمینی علیه السلام پوششی است که اندام و زینت زنان را در ارتباط با مردان می‌پوشاند و آنان را در محیط‌های اجتماعی از قرار گرفتن در معرض سوءاستفاده‌های جنسی توسط مردان حفظ می‌کند. این موضوع که از آن به «پوشش اسلامی»^۴ یاد شده است، تکلیفی شرعی و قانونی در جامعه اسلامی و برای همه مکلفان رعایت آن لازم است و تخطی از آن جایز نیست. فلسفه ضرورت رعایت حجاب برای بانوان از نگاه امام علیه السلام، صیانت از شأن و شخصیت آنان و نه ایجاد محدودیت یا نادیده گرفتن حقوق آنان بیان شده است؛ از این رو وجوب رعایت پوشش اسلامی مانع هیچ حقی از حقوق انسانی زنان نخواهد بود:

ما نمی‌توانیم و اسلام نمی‌خواهد که زن به عنوان یک شی و یک عروسک در دست ما باشد. اسلام می‌خواهد شخصیت زن را حفظ کند و از او انسانی جدی و کارآمد

۱. ناصر مکارم شیرازی، برگزیده تفسیر نمونه، ج ۳، ص ۶۳۱.

۲. شهید ثانی، الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة، ج ۷، ص ۴۶؛ ابن حزم اندلسی، المحلی، ج ۱۰، ص ۳۲.

۳. سیدروح‌الله موسوی خمینی، توضیح المسائل، ص ۳۸۴.

۴. سیدروح‌الله موسوی خمینی، صحیفه امام، ج ۱۱، ص ۳۸۶.

بسازد. ما هرگز اجازه نمی‌دهیم تا زنان فقط شیئی برای مردان و آلت هوسرانی باشند. اسلام سقط جنین را حرام می‌داند و زن در ضمن عقد ازدواج می‌تواند حق طلاق را برای خودش به وجود آورد. احترام و آزادی که اسلام به زن داده است، هیچ قانونی و مکتبی نداده است.^۱

به همین دلیل امام علیه السلام از همان ابتدای انقلاب بر جاری کردن احکام شرعی از جمله موضوع حجاب به‌ویژه در دستگاه‌های دولتی اصرار داشتند و با جدیت اعمال نظارت می‌کردند و در موارد لزوم به مدیران دستگاه‌ها و دوایر دولتی درباره توجه و رعایت آن یادآوری‌های لازم را اعلام می‌داشتند:

الان وزارتخانه‌ها - این را می‌گویم که به دولت برسد، آن‌طوری که برای من نقل می‌کنند - باز همان صورت زمان طاغوت را دارد. وزارتخانه اسلامی نباید در آن معصیت بشود. در وزارتخانه‌های اسلامی نباید زن‌های لخت بیایند؛ زن‌ها بروند، اما باحجاب باشند. مانعی ندارد بروند؛ اما کار نکنند، لکن با حجاب شرعی باشند، با حفظ جهات شرعی باشند.^۲

گفتنی است مبنای رعایت حجاب در جامعه اسلامی، نه صرف پوشش بلکه احترام به عفت عمومی و بهره‌مندی از پاکدامنی است؛ به همین دلیل قرآن کریم مردان و زنان مؤمن را به رعایت عفت و پاکدامنی و پاک‌چشمی در برابر نامحرمان امر فرموده است و به ناظر بودن خداوند بر رفتار آنان تأکید ورزیده است.^۳ امام خمینی علیه السلام نیز هدف از حجاب را بالا بردن ضریب ایمنی اجتماعی و ارتقای عفت عمومی جامعه اسلامی بیان داشته است و از آنچه به این مهم آسیب برساند، تحذیر نموده است: «حجاب به معنای متداول میان ما، که اسمش حجاب اسلامی است، با آزادی مخالفی ندارد؛ اسلام با آنچه خلاف عفت است، مخالفت دارد».^۴

با این وجود، امام علیه السلام بر حضور زنان در محیط‌های اجتماعی اصرار داشتند؛ بدان حد که نقش زنان در پیشبرد اهداف و ارزش‌های عالی جامعه اسلامی را مهم‌تر از مردان تلقی می‌کردند و آنان را در تربیت نسل آینده اثرگذارتر می‌دانستند؛ چراکه حفظ شئون اسلامی برای زنان به دلیل

۱. همان، ج ۵، ص ۲۹۴.

۲. همان، ج ۶، ص ۳۲۹.

۳. نور: ۳۰-۳۱.

۴. سیدروح‌الله موسوی خمینی، صحیفه امام، ج ۵، ص ۵۴۱.

تأثیر بر تربیت فرزندان و انتقال داشته‌ها و پنداشته‌ها به فرزندان، نقش مؤثری در ساختن نسل آینده و رشد و باروری استعدادها و شکوفایی دین‌باوری در آنان خواهد بود:

نقش زن در جامعه بالاتر از نقش مرد است؛ برای اینکه بانوان علاوه بر اینکه خودشان يك قشر فعال در همه ابعاد هستند، قشرهای فعال را در دامن خودشان تربیت می‌کنند. خدمت مادر به جامعه از خدمت معلم بالاتر است و از خدمت همه کس بالاتر است. و این امری است که انبیا می‌خواستند؛ می‌خواستند که بانوان قشری باشند که آنها تربیت کنند جامعه را و شیرزنان و شیرمردانی به جامعه تقدیم کنند. خودتان برای کشور خودتان کوشش کنید که مفید باشید. و شما هدایت کنید مردان را و هدایت کنید و نصیحت کنید دولت مردان را. شما مادران خوبی برای اطفال باشید و ناصحان خوبی برای جامعه و زحمت‌کشان خوبی برای مستمندان و هستید بحمدالله.^۱

به‌هر حال از نگاه امام علیه السلام، حجاب برای جامعه اسلامی امری شرعی و عرفی است که رعایت آن برای پیشگیری از رواج فساد و بی‌بندوباری در جامعه ضروری است و بنا بر اینکه پشتوانه آن دستور شرع مقدس است، همهٔ مکلفان ملزم به رعایت آن هستند.

۴. شیوه برخورد با بی‌حجابی

نگاه راهبردی امام علیه السلام در موضوع پوشش بانوان، بر آگاهی‌بخشی دینی و عقلی همراه با اقناع فرهنگی و رفتار محترمانه استوار است. این نگاه در زمینه اموری چون «تربیت فرزندان»، «مدیریت خانه»، «تأثیرگذاری بر مردان» و «ایفای نقش در تحقق اهداف نظام اسلامی» آثار و نتایج خود را نشان داده است. از تقطن‌های زیبای امام علیه السلام در موضوع حجاب و دیگر احکام شرعی برای بانوان، تأثیر آن بر تربیت فرزندان خویش است که آینده‌سازان جامعه اسلامی‌اند؛ برعکس، آنچه برای آینده جامعه اسلامی مخاطره‌آمیز است، روگردانی بانوان از ارزش‌های دینی و غفلت از تربیت دختران بر محور مبانی و ارزش‌های اسلامی است؛ به گونه‌ای که نسل آینده از نظر تعمیق باورهای دینی و تقید به احکام شرع دچار تأخر شوند:

قضیه کشف حجاب، قضیه‌ای نبود که اینها بخواهند برای خانم‌ها خدمت بکنند، اینها می‌خواستند که این طبقه [را] هم با زور و با فشار نابود کنند. آن مآثری که اینها دارند، آن خدمت‌هایی که این قشر می‌توانند به ملت بکنند، آن خدمت‌های ارزنده‌ای که

بانوان ما عهده‌دار آن هستند، از دست‌شان گرفته بشود و نگذارند اینها آن خدمت اصلی که باید بکنند و آن تربیت بچه‌ها، که بعدها مقدرات مملکت به دست آنهاست، اینها نگذارند که این خدمت انجام بگیرد؛ مبدا بچه‌ها در دامن اینها تقوا پیدا بکنند؛ در دامن اینها تربیت اسلامی بشوند؛ تربیت ملی بشوند.^۱

امام خمینی علیه السلام بر خورد با بی‌حجابی را بیش و پیش از راه‌های سلبی، از مسیر ایجابی و به‌ویژه روشنگری و آگاهی‌بخشی در زمینه عوامل، اهداف و پیامدهای آن جستجو کرده‌اند؛ از این‌رو کشف حجاب را توطئه تحمیل‌شده ابرقدرت‌ها بر جامعه اسلامی می‌دانست که عمده‌ترین هدف آن پیشگیری از شکوفایی استعدادهای زنان و معطل‌گذاشتن توانایی آنان در کمک به پیشرفت کشور و تربیت انسان‌هایی شجاع، خلاق، مهذب است که بتوانند برای کشور مفید باشند و دست بیگانگان را از منافع کشور خود قطع کنند:

یکی از نقشه‌های آنان، کشیدن جوانان به مراکز فحشا بود که موفق شدند و کشور ما را از جوانانی که عضو فعال جامعه‌اند، تهی کردند و مغزهای آنان را از قوه تفکر، خلع سلاح نمودند که هرچه از این کشور آفت‌زده و غرب‌زده بچاپند و به یغما ببرند، همگان بی‌تفاوت باشند.^۲

یادآوری و معرفی عوامل، زمینه‌ها و پیامدهای بی‌حجابی در جامعه اسلامی، از آموزه‌های اساسی امام علیه السلام در مدیریت عواطف و احساسات و برانگیختن قدرت تفکر جوانان دختر و پسر برای شناختن قدر خود و وقوف به دست‌های پنهان بیگانگان در سرگرم‌کردن آنان به لذت‌های ظاهری به جای هویت‌یابی و ایفای نقش مؤثر در امور اساسی جامعه است:

اینها می‌خواستند زن را وسیله قرار بدهند از برای اینکه سرگرمی حاصل شود برای جوان‌ها و در کارهای اساسی اصلاً وارد نشود. طریق‌های مختلفی اینها داشتند برای اینکه این جوان‌های ما را، این دانشگاهی‌های ما را، همه این قشرها را نگذارند به فکر خودشان بیفتند و به فکر مملکت‌شان بیفتند.^۳

بر این اساس، از نظر امام علیه السلام با توجه به اینکه حجاب قانون شرعی و اجتماعی است، هرگاه با وجود آگاهی‌بخشی و ایجاد فرصت‌های مختلف برای زیست عقیفانه در جامعه، کسی نخواهد

۱. همان، ج ۷، ص ۳۳۲.

۲. همان، ج ۱۲، ص ۲۷۴.

۳. همان، ج ۱۳، ص ۱۹۱.

از قوانین جاری جامعه تخطی کند و عفت عمومی را جریحه‌دار نماید، طبق قوانین اسلامی با او برخورد می‌شود:

اگر یک کسی بنا شد سوء استفاده بخواند که شما الان آن توجه به این معنا هم باید داشته باشید، اگر فرض کنید که یک کسی بخواند سوء استفاده بکند، یک کسی بخواند برای اینکه خیال کند که نخیر دیگر آزاد است، دیگر چه و چه، بخواند آن کارهای خلافی که پیش تر می‌کرد، خلاف شرعی که پیش تر می‌کرده بکند، توی خیابان‌ها یک کار خلاف شرعی بکند، خوب وظیفه شهربانی جلوگیری است؛ اصلاً برای همین است ما می‌خواهیم شهربانی مان به وظایفش عمل کند؛ یکی از وظایفش این است که جلوگیری کند از این منکراتی که در شهر بخواند واقع بشود، هر جا یک دکانی یک چیزی دارد جلویش را بگیرد. لاقبل به دادستان بگوید تا او بفرستد جلویش را بگیرد، سوء استفاده نباید مردم بکنند از این مسائل.^۱

۵. پیشنهادهای عملی برای ترویج و گسترش حجاب در جامعه اسلامی

در این بخش ناظر به دیدگاه‌های امام علیه السلام، برخی از راهکارها برای ترویج امر حجاب و کمک به تحقق فرهنگ پوشش اسلامی در جامعه ارائه می‌شود.

الف) توجه به نقش ممتاز مردان در عفت عمومی

قرآن کریم پیش از توصیه زنان به رعایت حجاب و پوشش، مردان را به رعایت حجاب و چشم‌پوشی از نامحرمان و دارابودن نگاه حرام سفارش می‌کند؛ از این رو شرط تحقق حیا و عفت در جامعه از نگاه قرآن کریم، پیشگامی مردان در این زمینه است: «قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ»^۲ به مردان مؤمن بگو که چشمان خویش فروگیرند و شرمگاه خود نگه دارند. این برایشان پاکیزه‌تر است؛ زیرا خدا به کارهایی که می‌کنند آگاه است».

در جامعه‌ای که امور اساسی آن توسط مردان تمشیت و هدایت می‌شود، لازم است مردان آن به اهمیت تصمیم‌ها و رفتارهای خویش و پیامد آنها توجه کافی نشان دهند. امتیاز قوام‌بودن مردان بر زنان از سوی قرآن کریم تنها به ادعا نیست، بلکه مردان باید نقش تربیتی و هدایت‌گری

۱. همان، ج ۱۷، ص ۲۶۶.

۲. نور: ۳۰.

خویش را برای اصلاح امور جامعه و خانواده‌ها به‌درستی و با تدبیر مناسب نشان دهند و از رسوخ باورها، سنت‌ها و رفتارهایی که سبب ازکفر رفتن عنان حیای زنان می‌شود، پرهیز نمایند. درخواست و انتظار آرایش‌های مهووع و افراطی در محیط‌های جمعی، قرارگرفتن معیار زیبایی برای به‌کارگیری و اشتغال زنان در فضاهای کسب‌وکار، توجه به زیبایی ظاهر برای خواستگاری و ازدواج، توجه نشان‌دادن بیشتر به زنان زیبارو و کم‌حجاب در بستر مراودات اجتماعی و شغلی و نظایر آن از اموری است که بدون دخالت و اعمال مدیریت ناصحیح مردان در جامعه اسلامی به وقوع نمی‌پیوندد. بدین‌سان اصلی‌ترین گام برای بهبود وضعیت حجاب در جامعه، باید از سوی مردان برداشته شود؛ چراکه جامعه عقیف همواره جامعه‌ای است که مردانش عقیف باشند. مردان باید محیط کار خود را خانه خود بدانند و دختران و زنان شاغل در این محیط‌ها را بسان دختران، همسران و مادران خود عقیف بنخوانند و درباره آنان احساس غیرت داشته باشند.

ب) پیشگامی دستگاه‌های حکومتی در موضوع حجاب

چنان‌که حکومت اعتقاد راسخ و عزم بر موضوع حجاب دارد، نخستین گام برای غلبه بر معضل حجاب آن است که از دستگاه‌های حکومتی شروع کنند. همان‌طور که حکومت برای کارکنانش در جمیع شئون خود قوانینی دارد و همه بخش‌ها اعم دولتی و خصوصی موظف به رعایت آنها هستند، درباره حجاب نیز باید دستگاه‌های دولتی تابع بخش‌نامه‌های مربوط باشند. هر دستگاهی که از بودجه عمومی استفاده می‌کند، باید در جذب، به‌کارگیری و تداوم خدمت کارکنانش موظف به رعایت قوانین شرع به‌ویژه حجاب شرعی باشد. معنا ندارد حکومتی اسلامی باشد، اما مدیران و فرزندان مدیرانش به موضوع حجاب التزام نداشته باشند. وقتی رعایت حجاب برای مدیر یک دستگاه اهمیت اولی نداشته باشد یا بدان التزام نداشته باشد، اهمیت آن نزد کارکنان نیز به‌تدریج کاسته می‌شود و در رعایت آن تعلل می‌ورزند.

ج) برنامه‌ریزی هدفمند برای فرهنگ‌سازی حجاب

برای ترویج امر حجاب، برای هر دستگاه همایش‌ها و نشست‌های دوره‌ای تعریف شود که در آن مدیران موظف باشند به همراه همسران و فرزندان‌شان حضور یابند. حضور نیافتن بی‌دلیل هر مدیر یا حضور بدون رعایت شئون اسلامی، به منزله بی‌توجهی به موضوع حجاب است و تدابیر مشخصی برای مقابله با آن باید در نظر گرفته شود. این نشست‌ها با هدف فرهنگ‌سازی درباره حجاب، باید در هر سازمان به صورت دوره‌ای، مداوم و با برنامه مشخص همراه با تشویق،

اهدای جوایز، برنامه‌های فرهنگی - تبلیغی و نظایر آن باشد و نگاه کوتاه‌مدت و مقطعی به آن نشود.

نتیجه

این نوشتار کوشید نشان دهد امام علیه السلام در کنار برخورد سلبی با بی‌حجابی، از برخورد ایجابی نیز غافل نبوده‌اند. بر این اساس باید گفت امام علیه السلام عمیقاً به مفاد کلام الهی «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ»^۱ مردم را با حکمت و اندرز نیکو به راه پروردگارت بخوان، التزام داشتند و سیره عملی خویش در برخورد با موضوع حجاب را بر پایه آن پی‌ریزی کرده‌اند. امام علیه السلام بدون استثنا در تمام دیدارهای خویش با بانوان و نیز پیام‌هایی که به مناسبت‌های مختلف از جمله روز زن می‌فرستادند، تلاش داشتند به موضوع آگاهی‌سازی جامعه در موضوع حجاب ورود داشته باشند و با بیان اهمیت حجاب برای مصونیت زنان، تبیین حکم‌الله بودن آن، تشویق دختران به حجاب، معرفی الگوهای واقعی حجاب اسلامی به جامعه، افشای توطئه بیگانگان درباره اغفال دختران و زنان، نهی از اشرافی‌گری و خودآرایی در محیط‌های اجتماعی، تقبیح و نکوهش زندگی‌های مرفهانه که سبب غبطه طبقات پایین جامعه شود و نظایر آن، زنان را به رعایت حجاب ترغیب کنند. طبعاً در موارد ضروری نیز به حکم شریفه «وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» و با اهل جدل به بهترین شیوه مناظره کن، خواهان برخورد با هنجارشکنان و مرتکبان اعمال منافی عفت عمومی، البته در چارچوب موازین و قوانین شرعی بودند. با وجود این، زبان امام علیه السلام در برخورد و تذکر به کسانی که در مجاری حاکمیتی به دلیل انجام‌ندادن وظایف‌شان اسباب انحراف جوانان را فراهم می‌کنند، دچار لکننت نبود و دستگاه‌های مربوط را به انجام وظایف‌شان در این‌باره به صورت مداوم تذکار و ارشاد کرده‌اند.

کتابنامه

قرآن کریم

۱. ابن حزم اندلسی، علی بن احمد، المحلی، قاهره: مکتب دار التراث، ۱۳۵۲ ق.
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب؛ ط ۳، بیروت: دار صادر، ۱۴۱۴ ق.
۳. احصائی، ابن ابی جمهور، عوالی اللئالی، قم: مطبعة سیدالشهداء، ۱۴۰۳ ق.
۴. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، تحقیق صفوان عدنان داوودی، دمشق: دار القلم، ۱۴۱۶ ق.
۵. زمخشری، محمود بن عمر، الکشاف عن حقایق غوامض التنزیل، بیروت: دار الکتاب العربی، ۱۴۰۷ ق.
۶. شهید ثانی، زین الدین بن علی جلی عاملی، الروضة البهية فی شرح اللمعة الدمشقية، چ ۲، قم: انتشارات داوری، ۱۴۱۰ ق.
۷. معین، محمد، فرهنگ فارسی، چ ۲۶، تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۸.
۸. مکارم شیرازی، ناصر و جمعی از فضلا، برگزیده تفسیر نمونه، تنظیم: احمدعلی بابایی، تهران: دار الکتب اسلامی، ۱۳۸۶.
۹. موسوی خمینی، سیدروح الله، توضیح المسائل؛ چ ۳، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۱.
۱۰. _____، صحیفه امام؛ چ ۵، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۹.

پایگاه اینترنتی

1. www.tabnak.ir/fa/news.